

Prof. Önder KÜÇÜKERMAN

1939, Trabzon doğumlu, 1965 İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mezunu 1971 yılında Türkiye’de ilk “Endüstri Tasarım Bölümü”nü kurdu. 2007 yılına kadar başkanlığını yaptı. 1987-1993 arasında Mimarlık Fakültesi Dekanlığını yaptı. 1984-1992 yılları arasında Başbakanlık/Devlet Bakanı, Turizm ve Kültür Bakanlıkları danışmanı olarak tasarım kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla birçok vakıf kurdu, yönetimlerinde bulundu. Türk sanayiinde çok sayıdaki büyük kuruluş için tasarım çalışması yaptı. Endüstri tasarımı, Sanayi Mirası ve geleneksel tasarım üzerine çok sayıda araştırma, yayın, TV belgeseli ve kitabı vardır. 2006 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nden emekli oldu. Şu anda T.C. Haliç Üniversitesi Rektör Yardımcılığı ile Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Başkanlığı görevini sürdürmektedir. 1991 yılından bu yana “ The International Committee for the Conversation of Industrial Heritage” (T.I.C.C.I.H.) Türkiye muhabiridir. Türk sanayi mirası ve tasarım alanında çok sayıda yayını ve kitabı vardır.

Güzel Sanatlar Akademisi’nin Kıymetli Hocası “Sedad Bey” için

7 Kişisel Anı

Prof. Dr.Önder Küçükerman
MSGSÜ Mimarlık Fakültesi
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Giriş

Güzel Sanatlar Akademisi’nin kıymetli hocası, “hocamız” Sedad Hakkı Eldem’i doğumunun 100. yılında anarken, kendisini çok değişik açılardan bir kez daha tanımak ve değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. 1908 yılında, Osmanlı İmparatorluğu’nun Sultan II. Abdülhamid döneminin bitiminden bir yıl önce 18 Ağustos tarihinde doğduğu tarihteki tam adı, “Ömer Sedad Hakkı Alışanzade” idi. Anne tarafı, Sakızlı İbrahim Ethem Paşa’ya dayanan Sedad Hakkı Eldem, Osman Hamdi Bey’in yeğeniydi. Ethem Paşa, Koca Hüseyin Paşa tarafından eğitim için Paris’e gönderilmiş ve böylece 19. yüzyıl başında üç arkadaşıyla yurt dışında eğitime gönderilen ilk vezirlerden olmuştu. Oğulları Osman Hamdi ve Galip Bey’di. Galip Bey’in oğlu ise Sedad Eldem’in amcası olan müzecilik ve kültür hizmetleriyle tanınan Mübarek Galip Bey’dir. Ethem Paşa, ilk maden mühendisi olarak çeşitli hizmetlerde bulunduğu bazı nezaretlerden sonra sadrazamlığa kadar yükselmiş, Türk kültürüne hizmetlerde

bulunmuş, Türk Osmanlı mimarisi hakkında büyük bir eser hazırlanmış ve Viyana’da sergilenmişti.

Sedad Eldem, babasının diplomat olması nedeniyle çocukluğu Nice, Geneva, Zürich ve Munich’te geçmiş, eğitiminin önemli bir kısmını Almanya’da görmüştü. Bu nedenle Fransızca ve Almanca dillerini çok iyi öğrenmişti. Daha sonra Türkiye’ye döndüğünde, 1924 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi’nde öğrenci olmuş ve o yılları ise kendisi şöyle aktarmıştı:

Galeriden sonra mimari kısma geçtik. Atölyemiz üst katta idi ve Hoca Rüstem Sokağı'na bakıyordu. Karşı tarafı Vedat Bey'in ve Kemalettin Bey'in atölyelerine aitti. Benim atölyem Mongeri'nindi... Dershaneler alt katta idi. Oraya inince başımıza fesi geçirirdik. Benimki hep ütüsüz ve perişandı ve herhalde kafama ve benliğime yakışmıyordu... Türkçem de o kadar parlak değildi. O zamana kadar olan eğitimimi dışarıda yapmıştım, bununla beraber hep Türkçe dersi almıştk... Bu aralarda “Şapka İnkılâbı” yardımına yetişmişti. Aynı hadise “Harf İnkılâbı” ile olacak ve bu sefer tersine, yeni yazıyı ben hocalarımdan daha kolay okuyabilecektim... Sedad Bey, Fındıklı'daki binaya gelişlerini ise şöyle aktarmıştı: “...“Sanayi-i Nefise” iken bir gün sonra “Güzel Sanatlar Akademisi” olduk ve Fındıklı'ya taşındık... Bina eski “Meclis-i Mebusan” ve Cemile Sultan Sarayı idi. Ortadaki üst sofa meclis localarını, sultan mahfilini ve süslü odaları koruyordu... Burada hemen bütün alanı kaplayan büyüklükte bir taban halısı vardı. Ortada muazzam bir billur avize asılı idi. İçeriye girince sizi bir huşu sarardı Bir sanat

mabedi içine girer gibi olurdunuz...” Sedad Hakkı Eldem, 1929 yılında Akademi'den diploma almıştı. 1928-1932 yılları arasında Paris “Le Corbusier” ve “Auguste Perret” yanında ve Berlin'de Technische Hochschuler'de şehirci Jansen'in, Hans Poelzig'in yanında çalışmıştı. Sedad Bey, Almanya'da okuduğu yıllardaki duygularını daha sonra şöyle özetlemişti: “...Münih'te, Bogenhausen'de yapılan inşaatı gıpta ve büyük ilgi ile takip ederdim. O zaman (sonradan öğrendiğime göre) Almanya'da “Handwerk” dedikleri el işi, yani geleneksel yapı tarzı hâkimdi. Zanaatlar ustalarının elinde idi. Saatlerce sıvacıyı, taşçıyı seyretmek, en ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş ve işlenmiş doğramanın yerinde alıştırılmasını seyretmek benim için büyük bir zevkti...”

Sedad Hakkı Eldem, 1929 Yılında Paris'te katıldığı “Exhibition Les Artistes d'aujordhui” sonunda “bronz madalya” kazanmıştı. 1930 yılında Akademi'de hocalık görevine başlamış, 1932 yılında

"Milli Mimari Semineri" adı altında kurulan araştırma merkezinin öncülüğünü yapmıştı.

Kendi ifadesine göre Atatürk ile karşılaşmaları da şöyle olmuştu: "... Gazi Atatürk, beni 4 defa kabul etti ve her defasında beni yeni ödevlerle karşıladı. Bana karşı hiç ummadığım derecede mültefit davrandı, kişiliğimi yükseltti...".

1939 yılında "Sedad Bey" New York'taki Dünya Sergisi'nde Türkiye Pavyonu da tasarlamış ve hayata geçirmişti.

Sedad Hakkı Eldem'in "Akademi" ile olan uzun süreli bağlarının temelini bence en güzel anlatan anısı şu olmuştu : "... Bir gün (1 Nisan 1948) bir kokteylde sonlara doğru gelen bir misafir doğru bana gelerek Akademi'nin yanmakta olduğunu söyledi. Çoğu kimseler bunu 1 Nisan şakası zannetmek istediler, ancak yerine uçtuğum anda, gerçeğin ne olduğunu gördüm. Sanki akademi içinde büyük bir cümbüş, bir tören vardı. Pencereleleri ışıl ışıl aydınlanmış, içinde alevlerin coşkun oynaşmaları

görünüyordu. İçeride 20 senelik hayatım yanıyordu... Böylece gözümüzün önünde milli mimari seminerinin hemen bütün evrakı, benim de 20 senelik mimarlık hayatımın bütünü kül olmuştu... Öğrencilerin toplu bir telgrafı bu felaketi fazlasıyla telafi etti. Her biri bütün kalbiyle çalışmalarının tekrarında yanımda olduklarını bilmemi istediklerini yazıyordu. Evet, yeniden başladık. Sonu gelmeyecek bu araştırmalara..."

Sedad Hakkı Eldem 1952 yılında American Institute of Architects "Regional Design Award" ödülünü kazanmıştı.

Görüldüğü gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çalkantılı yıllarında başlayan, çöküş yıllarında devam eden ve modern Türkiye'nin yaratılmasına "Akademi" çatısı altında kalemiyle ve heyecanıyla katılan bir kişiydi "Hocamız Sedad Bey".

Bu çarpıcı değişikliklerin yaşandığı süreçte, olağanüstü bir sabır, dikkat ve verimlilikle çalışarak, bir ülkenin mekân kimliğinin tasarım süreçlerini ve değerini bir bütün olarak bir araya getirip, parlak bir demet yapmış olduğuna inanırım. Kendisinden bir hocamız olarak birçok değişik dönemde, birçok çarpıcı dersler almıştım. Bugün bu dersleri uç uca eklediğim zaman, bunların yeni kuşaklara özetlenmesini borç biliyorum. O yüzden kendisini, aşağıda kişisel anılarımda yer alan 7 adet değişik "Sedad Bey" ile özetlemeye çalışacağım.

1-1960'lı Yılların Güzel Sanatlar Akademisi Öğrencisi için Sedad Hakkı Eldem:

BİR TASARIM MİRASININ İZLERİNİ SÜREN HOCA

1960 yılında Güzel Sanatlar Akademisi,

Yüksek Dekoratif Sanatlar, İçmimarlık bölümü giriş sınavını kazanıp, öğrenci olmak demek, dönemin pek çok ünlü hocası ile karşılaşmak demektir. Örneğin Mimarlık Bölümü'nde Sedad Hakkı Eldem, Feridun Akozan, Asım Mutlu, Ahsen Yapanar, Mehmet Ali Handan gibi dönemin çok güçlü bir kuşağı vardı.

Daha sonraki kuşaktan ise Utarit İzgi, Muhlis Türkmen, Hamdi Şensoy gibi çok önemli isimler vardı.

Güzel Sanatlar Bölümü'nde Emin Barın, Hayati Görkey, İsmail Hakkı Oygur, Vedat Ar, Sabih Gözen, Sabri Berkel, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi dönemin büyük ustaları ile karşı karşıyaydık. Bu kişiler gerçekten çok önemli işler yapıyordu. Birbirleriyle hem dost hem de gizliden gizliye rakiptiler. Ama ne kadar ilginçtir ki, "Sedad Bey" adı geçince bütün bu isimler büyük ve açık bir saygı gösterirdi.

Biz öğrenciler için de durum böyleydi. Hangi bölümün öğrencisi olursa olsun, hemen hepsinin biraz çekinerek, biraz da gizli bir hayranlıkla sözünü ettiği kişilerin başında "Sedad Bey" gelirdi. Hatta kendisini tanıyan, tanımayan herkes için ayrı bir "Sedad Bey" öyküsü vardı. Ben de kendisini ilginç bir nedenle tanımıştım. 1960 yılında öğrenciyken, yarı profesyonel ve bu işe çok meraklı bir fotoğrafçıydım. Dönemin koşullarına göre iyi bir fotoğraf tekniğine ve karanlık odasına sahiptim. İşte bu fotoğrafçılık yanımda, beni Sedad Hakkı Eldem'in karşısına çıkartmıştı.

Mimarlık Bölümü öğrencileri en önemli çalışmalarından birisi de Sedad Hakkı Eldem'in mimari mirasımıza ait

eserlerinin izlerinin sürüldüğü ve projelendirilerek, dönemindeki adıyla "Rölöve" çalışmalarıydı. "Sedad Bey" bu binaların çok özel ve ayrıntılı fotoğraflarının çekilmesini isterdi. Yeterli görmediklerini tekrar çektirirdi. Ancak herkes de o nitelikte fotoğraf çekemiyordu. Bu nedenle, asıl işim olmamakla birlikte, başlangıçta Akademi'deki arkadaşlarımın çalışma yaptıkları mekânlarda onlara fotoğraf çekiminde yardımcı olmaya başlamıştım. Benim fotoğraflarımın teknik kalitesi hocanın dikkatini çekince, üzerime iş yıkılmaya başladı.

Ama bu nedenle de, başta Topkapı Sarayı olmak üzere İstanbul ve çevresine "Sedad Bey" gözüyle bakma şansım oluyordu. Bir süre sonra, "Sedad Bey" in bu fotoğraflardan iki önemli konuyu işlediğini görmüştüm:

Birincisi, bu yolla Mimarlık bölümü öğrencilerini, bir tasarım mirasının çok iyi belirlenmiş sistem içindeki ipuçlarını ve parçalarını birleştirir duruma getiriyordu. İkinci olarak bu yolla, çok büyük bir sabır ve titizlikle, her bir binanın her noktasının, bir öğrencinin çalışma süresi ile eşleştirerek ortaya çıkartmak istediği "büyük resmi" tanımlamaya çalışıyordu.

Ama ne kadar ilginçtir ki, bu iş için kendisi de en büyük çabayı harcıyordu. İtiraf etmeliyim ki, Mimarlık Bölümü öğrencisi olmadığım halde, hocanın istediği mekânların daha iyi fotoğraflarının çekilmesi için bana yaptığı tariflere göre o fotoğrafları çektiğimde, yavaş yavaş başka bir dünyanın içine girdiğimi görüyordum. Buradaki şansım şuydu. Arkadaşlarım bir tek rölöve çalışması yapıyordu. Ancak ben pek çoğu ile çalışıyordum ve bütün bunları hem bir arada, hem de en küçük ayrıntılarıyla görme şansım vardı.

Sonuçta 1960–1965 yılları arasında, bir yandan öğrencilik, diğer yanda da başta İstanbul ve yakın çevresi olmak üzere

"Sedad Bey" in belirlediği mimari mirasımızın çok ilginç bir rotasını izlemiştim.

Kendisi bazen bu fotoğraflar hakkında ayrıntılı veya eksik gördüğü noktaları söylemek için beni çağırır ve başka açıları da görmek isterdi. O günlerde pek farkında değildim ama galiba beni eğitiyormuş.

Sonuçta bütün bunların bir öğrenci olarak üzerimde biriktirdiği bir bakış açısı, fotoğrafçılığım ile birleşmiş oldu. Bu kez ben Türkiye'nin dört bir tarafında çektiğim fotoğrafları kendisine göstermeye başlamıştım. Çünkü o yıllarda Akademi'de her yıl birkaç kez Anadolu'da araştırma gezileri düzenlenirdi. Bu gezilerin sonunda ben de çektiğim fotoğraflarda, kendime göre bulduğum eski evleri "Sedad Bey" e özel bir gösteri hazırlayıp sunardım. Böylece Adana'dan Edirne'ye, Konya'dan Artvin'e kadar binlerce mimari ve yapı fotoğraflarından arşivim olmuştu. Ayrıca o yılların önemli yeniliği olan "Dia" hazırlamak için özel baskı düzeneğim olduğu için, bütün fotoğrafları kolayca "Dia"ya dönüştürürdüm.

Kısacası, 1965 yılında Akademi'nin Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü'nden "Yüksek İçmimar" diplomasını aldığım da, çok daha başka bir yöne girmiştim. Önemli bir mimari örnekler arşivine sahiptim. Belki daha da önemlisi, bu mekânların içine girip, hocam "Sedad Bey" in istediği gibi, en küçük tasarım ayrıntılarını görme deneyini kazanmıştım. İşte, "Sedad Bey", Güzel Sanatlar Akademisi öğrencilerine böyle özel bir bakma açısı olan "kişisel vizör" veriyordu.

Evet, kendisinden her zaman biraz çekinirdik ama bize kaybetmek üzere olduğumuz başka bir dünyanın parlak

ışıklarını yaktığımı da herkes açıkça ve saygı duyarak biliyordu.

1960'lı yıllarda, bir öğrenci için "Sedad Bey" böylesine çok özgün, çok dikkatli ve çok titiz bir kişilikti.

2-1965: Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı İçin Sedad Hakkı Eldem: TÜRK MİMARLIK MİRASI İLE YENİ UFUKLARI ARASINDAKİ KİŞİ

1965 yılında Güzel Sanatlar Akademisi asistanı olduğumda iki ayrı görevim vardı. Birincisi, Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde İç mimarlık Kürsüsü proje asistanıydım. İkincisi ise Mimarlık Bölümü'ndeki İnce Yapı Kürsüsü asistanlığıydı. Kısacası iki ayrı işim vardı. 1966 yılında işte bu koşullar içinde "Sedad Bey" in çok başka bir yönüyle karşılaşmıştım. Kendisi Hilton Oteli projesinde olduğu gibi, önemli projelerinde, Akademinin sanatla ilgili bölümlerindeki meslektaşları ile de çalışırdı. Bu projelerde, mobilya, donatım, sanat eserleri, halı, perde, dokuma için geniş bir çalışma içinde olduğunu öğrenmeye başlamıştım. Hatta kendisi de Akademili olan Yüksek Mimar Fazıl Aysu'nun, kurduğu ilk mobilya atölyesi ve mağazası olan Moderno'da dönemin Akademili genç "dekoratörleri" veya "içmimarları" ile de çalışıyordu. Ama "Sedad Bey" in bunun arkasındaki önemli desteklerden olduğunu henüz öğreniyordum.

Çünkü 1960'lı yıllarda bir özenli bina yapmak demek, her şeyi bir bütün olarak tasarlamak, çizmek, prototip yaptırmak ve sonuca ulaşmak demektir. Ve bu çok yorucu bir işti. Bir de Sedad Bey' in titizliği eklenince, iş büsbütün zorlaşırdı. Nitekim bazen bir binanın taş duvarının dokusunu beğenmediği için iki kez yıktırıp yaptırdığı anlatılırdı.

Akademi binasının yandıktan sonraki onarımının da Fazıl Aysu tarafından yapıldığı için iki arkadaş arasındaki yakınlık nedeniyle, “Sedad Bey” in yaptığı özellikle Hilton Oteli ve Kilyos Oteli tesisleri, bir bakıma Türkiye’de mobilya ve dekorasyon sanayinin ilk ürünlerini oluşturuyordu. Asistanlık yılları ile tez çalışmalarım da başlamıştı. Hocam Utarit İzgi’nin yönettiği yeterlik tezi konusu “Geleneksel Türk Evinde Bir Mekân Organizasyonu Olarak Odalar” olduğu için “Sedad Bey” ile daha yakın çalışmam gerekiyordu. Ayrıca tez jürisinin Utarit İzgi, Sedad Hakkı Eldem ve Hamdi Şensoy olduğu düşünülürse, üzerimdeki yük daha iyi anlaşılır.

İşte bu süreçte “Sedad Bey”in mesleğimizle ilgili olarak ne kadar büyük ve sabırlı bir çalışmayı sürdürdüğünü daha yakından görmüştüm.

Kendisine bu tez için birçok kez danıştığım, bana adeta Türk evi ve mekânının yaşadığı değişim sürecinin ülkedeki temel örneklerini işaret etmeye başlamıştı. Ben de işaret ettiği bu önemli yapılar için bütün Türkiye’yi tarayarak gezip fotoğraf ve bilgi topluyordum. Daha da önemlisi bu gezilerimin sonunda “diaları” hemen kendisine gösteriyordum. Eğer mevsim kış ise, Elmadağ’daki evinde, yaz ise Yeniköy’deki evine gider, fotoğraflarımı gösterir ve bilgi alırdım. Ve her defasında daha büyük bir şaşkınlıkla geri dönerdim. Çünkü hepsini en küçük ayrıntılarıyla zaten biliyordu. Ben bu fotoğrafları gösterirken, kendisi de dikkatle sınıflandırılmış dosyalarından aynı binaların yıllar boyunca defalarca çektiği fotoğraflarını gösterirdi. Ve bazen şöyle eklerdi: “... Efendim demek bu tavan aslında öyle değilmiş. Bizi yanıltmışlar...”

O zaman her defasında şunu düşünürdüm. “Sedad Bey”, büyük bir tasarım mirasının

izlerini şaşırtıcı biçimde sürdürüyor, arkasındaki yaratıcılık sürecini ve düşüncesini arıyordu.

O yıllarda, genç bir Güzel Sanatlar Akademisi asistanı olarak buna çok şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Çünkü “Sedad Bey”, sadece bir meslek adamı ve hoca olmanın ötesinde, kaybolmaya başlayan bir mirasın son izlerini korumaya veya arkasındaki yaratıcılık zincirinin halkalarını üstelik de tek başına bağlamaya çalışıyordu.

3-1971: Tez Jürisi Olarak Sedad Hakkı Eldem:

EKSİK BIRAKTIKLARIMIZI HATIRLATAN VE TAMAMLATAN HOCA

1960’lı yıllarda Sedad Hakkı Eldem denildiği zaman “rölöve” sözcüğü akla gelirdi. Oysa onun eski asistanı olan, ama artık İnce Yapı Kürsüsü Başkanı ve proje hocası olan Utarit İzgi ise tezimin bir “rölöve” değil, bir mekân kimliğinin ve tasarımının analizi olarak hazırlatmıştı. Tez hazırlanıp jüri önüne çıktı, başarılı bulundu. Herkes bana geçmiş olsun derken “Sedad Bey” beni odasına çağırıp tebrik etti ve beni meslek hayatım boyunca etkileyen bir yorum yaptı. Söylediği kalın çizgilerle şuydu:

“... Tezinde araştırdığımız mekânlar içindeki üretimden gelen konulara biz bugüne kadar hiç bakmadık. Sadece mimari değişimleri ve çözümleri aradık. Aslında eksik bıraktığımız konulardır. Şimdi şunu unutmayın. Türk evi mekânını oluşturan iç mekân öğeleri, kumaşlar, halılar, mobilya ve her şey mimari ile sanayi arasındaki arakesittir. Bugüne kadar biz genel olarak rölöve ettik. Siz üretimle ilişkilerini kurmuşsunuz. Devam edin ve bunları tamamlayın...”

Ve eklemişti: “... Bir mekânın yaşanabilmesinde, dokumalar, halılar ne

kadar önemlidir değil mi Efendim? İşin peşini bırakmayın!..”

Sedad Hakkı Eldem hocama göre çok basit olan bu cümleler, genç bir asistan için şu anlama geliyordu:

“... Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki alanlar bir bütünün parçalarıdır. Bunları birbirine yaklaştır. Bizim eksik bıraktığımız bir bütünü tamamla. Eski sanayi standartlarını bul. Aralarındaki ilişkileri bul ve getirip bugüne bağla!..” İşte bu da başka bir Sedad Hakkı Eldem'di!

Tezimi tamamladıktan sonra, hazırladığı kitaplar için gereken çok özel fotoğrafları ayrıca kendi arşivi için de fotoğraflar çekmemi istemişti. Başta Topkapı Sarayı olmak üzere çok sayıda fotoğrafı yan yana koyarak büyük mozağin eksik halkalarını tamamlıyordu. Bu süreçte de galiba kendi kitaplarına girmese de, bana özel ve önemli noktaları işaret ediyordu.

4-1971: Endüstri Tasarımı Eğitimini

Destekleyen Sedad Hakkı Eldem:

“SANAYİ” VE “NEFİSE”

KAVRAMLARININ BAĞLANTISINI TAMAMLAYAN BİR HOCA

1971 yılında Akademi'ye bağlı olarak kurulan Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'ndaki Endüstri Tasarımı Bölümü başkanlığına atanınca, Mimarlık Bölümü'ndeki görevimden ayrılmam gerekmişti. Zaten bu kürsünün başkanı olan Utarit İzgi'de erken emekli olup Akademi'den ayrılınca İnce Yapı Kürsüsü de biçim değiştiriyordu.

Benim açımdan önemli bir akademik yön değişimi anlamındaydı. Bu sırada “Sedad Bey” beni çağırıp sormuştu: “... Efendim, şimdi ne yapmak istiyorsunuz?..”

Ben de kendisinden aldığım işarete göre, bugünkü adıyla “tasarım tarihi mirası ile güncel sanayi arasındaki bağlantıları kurmak” istediğimi söylemiştim. Bunun

üzerine “Sedad Bey” şöyle demişti:

“... Efendim, biz yıllar boyu bütün çalışmalarda hep bu sanayi binalarından uzak durmuştuk! Galiba bir şeyi atladık. Artık siz de bunu gündeme getirirsiniz değil mi? Mesela Topkapı Sarayını incelerken Darphane'ye, Yıldız Sarayı'nı incelerken Çini Fabrikası'na pek bakmamıştık. Ya da Beykoz Korularını çalışırken oradaki çok önemli sanayi tesislerine de bakmamıştık. Niçin acaba? Düşünmek lazım değil mi efendim?..” İşte o gün de başka bir “Sedad Bey” ile karşılaşmıştım. Genç bir asistanına, yıllar boyu geride kalmış, ama aslında sistemi bütünleştiren bir alanın çok önemli olduğunun ipuçlarını veriyordu. Kısaca söylemek gerekirse, “Sedad Bey” parlak zincirin eksik kalmış bir halkasını, genç bir asistana işaret diyordu.

5-1978 yılında Yaş Haddinden Emekli

Olan ve Çok Önemli Ödülleri

Akademi'ye Getiren Sedad Hakkı Eldem:

50 YILLIK ÖĞRETİM ÜYELİĞİ

BOYUNCA BÜYÜK SORUMLULUĞU

TAŞIMIŞ VE BAŞARIYI SÜRDÜRMÜŞ

BİR HOCA

Sedad Hakkı Eldem 1978 yılında yaş haddinden emekli oldu. O güne kadar böyle bir şey akla bile gelmezdi! Ama oldu. Birçok kişi için, Akademi mekânlarında galiba büyük bir boşluk hissi yaşanmıştı.

Ama Akademi yönetimi, bu önemli hocasını unutmadı ve 1979 yılında “Güzel Sanatlar Akademisi Onur Doktoru” ünvanını verdi.

“Sedad Bey” bir süre sonra yaz aylarında beni Elmadağ'daki evine çağırırdı ve yıllar içinde biriken aile fotoğraflarının düzenlenmesi için ilgilenmemi istedi. Önüne yığıldığı ve titizlikle sıralanmış fotoğrafları ve arşivini görünce doğrusu o

güne kadar “Sedad Bey”in o güne kadar hiç görmediğimiz ve tanımadığımız yönlerinin olduğunu hayretle gördüm. Şaşkınlığının bir nedeni de şuydu. Daha 1920’li yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi iken yaptığı karakalem çizimler, krokiler ve özellikle de Bursa’daki çalışmaları olağanüstüydü. Meğerse bizim değerli hocamız, “Sedad Bey” aynı zamanda bir Rönesans sanatçısı ve Osmanlı centilmeniymiş. İkinci nedeni ise aile fotoğraflarını sıraladığımız zaman gördüm. Bütün bunları yerleştirmek için ne yapabiliriz demişti. Ben de hocam Emin Barın’ın cilt atölyesinde yaptığı ciltli albümleri önermiştim. Beni görevlendirdi, Emin hocayla görüştük, albümler hazırlandı ve fotoğraflar yerleştirilmeye başlandı. O zaman başka bir gerçeği daha görmeye başladım. “Sedad Bey”in aile fotoğraflarının bir ucu İsviçre’de, diğer ucu devletin en üst düzeyinde, diğer ucu da uluslararası isimlere dayanıyordu. Meğerse bizim Türk mimarisinin zincirinin kopuklarını tamamlamaya uğraşan hocamız, aslında çok daha büyük bir zincirin halkalarını bağlamaya uğraşıyormuş.

Ama o yılların bendeki en özel anısı şuydu. “Sedad Bey” kendi çizdiği ve 7-8 santim çapında bir altın madalyonun nasıl yapılacağını sormuştu. Bu madalyonun bir yüzünde kendi portresinin, diğer yüzünde ise Emin Barın’a yazdırdığı bir “hat” olmasını istiyordu. O yılların en önemli mücevhercisi olan Urart’ın sahibi olan Mehmet Kabaş dostuma koştum ve “Sedad Bey”in istediklerini aktardım. O da çok etkilendi ve uzun bir süre çalışarak, yanılmıyorsam on tane kadar değişik tasarımlarla ve gerçek altından madalyon örnekleri hazırladı. Bunları özel kutuları içinde hocaya götürdük.

Kendisi madalyonlara bakarken ben de “Sedad Bey”in yüzüne bakıyordum. Galiba o da, yıllarca koşuşturduğu çok uzun ve zorlu bir yolun, bu madalyonun içine sığıp sığmadığına bakıyordu. Sonunda Mehmet Kabaş’a şöyle sormuştu: “... Kuzum, birçok örnek yapmışsınız. Ama ben sadece bir kaç tane alabilirim...” Mehmet ise şöyle söylemişti: “... Efendim bu benim için büyük bir onurdur. Siz istediğinizi alın. Geri kalanları şerefle kendime saklarım...” “Sedad Bey”in gülümsediğini gördüm. Gerçekten de istediklerini seçti, borcunu ödedi ve bunlardan birisini Fransa’daki yeğenine göndereceğini söyledi. Galiba onun da “Sedad” isimli bir oğlu vardı. Ama o gün görmüştüm ki, hocamız “Sedad Bey” ömrünün son günlerinde bütün bir yaşamının özetini 7-8 santim çapındaki bir altın madalyon ile kodlayarak özetlemek istemişti Küçük, yalın ama anlamlı bir mesaj bırakmak istemişti. İşte bu da benim için başka bir Sedad Hakkı Eldem’di.

1982 yılında Güzel Sanatlar Akademisi, Mimar Sinan Üniversitesi olarak yeniden biçimlendirildi.

1983 yılında kuruluşunun 100. yıldönümü armağanını kutlayan Mimar Sinan Üniversitesi, 1 numaralı yayını olarak, Sedad Hakkı Eldem’e armağan edilen “50 Yıllık Meslek Jübilesi” kitabında Rektör Prof. Muhteşem Giray şu açıklamayı yapmıştı: “... Prof. Eldem, mimarlık konusunda yaptığı seçkin çalışmalar dolayısıyla geçen yıl Sedat Simavi Vakfı “1982 Mimarlık Ödülü”nü, bu yıl da 1983’te Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın “Büyük Sanat Ödülü”nü almıştır. Üniversitemiz, kendisine 50 meslek yılını vermiş olan bu kıymetli öğretim üyesinin bu ödülleri

almasından dolayı onur duymaktadır. Kendisine armağan edilen bu kitapla birlikte, Mimarlık Fakültemiz bir de Sedad Hakkı Eldem sergisi düzenlemiş bulunmaktadır... 50 yıllık meslek hayatı olan bu büyük kültür ağacının meyvelerini yalnız Üniversitemiz öğrenci ve öğretim üyelerine değil, bütün kamuoyuna aksettirmekten Üniversitemiz adına büyük onur ve mutluluk duyacağımızı belirtirim..."

"... Ailesi yönünden çocukluğu ve yetişmesi sırasında, Osmanlı ve Batı sanatı kültürü alan Prof. Eldem, mimarlık hayatı boyunca eserlerinde bu iki kültürün sentezini yapmaya çalışmıştır..."

6-1985: Türk Evi Kitabı İçin Önsöz

Yazan Sedad Hakkı Eldem:
SÜREKLİLİĞİN ÜÇ KUŞAĞINI BİR
ARAYA GETİRMEK İÇİN
ELİNİ UZATAN BÜYÜK BİR HOCA

1985 yılında Turing ve Otomobil Kurumu tarafından yayımlanan "Türk Evi" kitabım için bir şeyler sormak için "Sedad Bey"'e gittiğimde beni dinledikten sonra şöyle söylemişti: "... Senin için fazla bir şey yapamadım. Ama kitabına bir önsöz yazarım..."

Aslında benim hep aklımda olan ama söylememe imkân olmayan böyle çok önemli şeyi "Sedad Bey"'e sormak imkânsız gibiydi. Tabii çok sevdiğimi söyledim, ama Utarit bey olmadan doğru olmazdı. O nedenle kendisine sordum. "... Sedad bey yazıyorsa ben de yazarım..." dedi. Doğrusu çok onurlanmıştım. Birkaç gün sonra "Sedad Bey" aradı ve yazının hazır olduğunu söyledi.

Böylece kitabımın yeni baskısı iki önsözlü oluyordu. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Genel Müdürü Çelik Gülersoy da, böyle iki ismi görünce, ben de iyi bir önsöz yazarım dedi. Ve sonuçta üç adet

ve benim için çok anlamlı önsöze sahip bir kitaba sahip olmuştum. Bugün bakıyorum da bu kitabın üç önsöz yazan üç kişiden birisi Sedad Hakkı Bey. Onun asistanı Utarit Bey. Onun da asistanı benim. Ve "Sedad Bey"'in, galiba aynı konuda duyarlı üç kuşağı bir araya getirmek istemiş olduğunu düşünürüm.

7-1986 Ağa Han Ödülünü alan Sedad Hakkı Eldem:

YILLAR BOYU TÜKENMEYEN BİR
PARLAK YOLUN UCUNDAKİ ULUS-
LARARASI BAŞARIYI AKADEMİ
ÇATISI ALTINA TAŞIYAN HOCA

1986 yılının son günlerinde Mimarlık Fakültesi Dekanlığı görevine atanmıştım. Bu aynı zamanda Sedad Bey'in de yıllarca oturduğu bir koltuğa oturmak gibi zor ve sorumluluk isteyen görevdi.

O günlerde "Sedad Bey", eksik bıraktığı işlerle meşgul oluyordu. Bunların arasında birkaç kişiyi bir araya getirerek kurmaya çalıştığı bir vakıf projesi de vardı. Bu proje bir ara o kadar ileri gitti ki, amblem için bile birkaç çalışma yaptırıldı, beğendiklerini tasarlatıp kendisine sunduk. Ancak tam bilemediğimiz bir nedenle en son noktaya gelen o proje bir türlü tamamlanamadı. Oysa kendi adına kurulmuş bir vakıf mekânında, o günlere kadar biriktirdiklerini korumanın ve gelecek kuşaklara ulaştırmanın tek "Sedad Bey" yolu buydu.

Ben de o yıllarda yoğunlaşan sanayi tarihi kitaplarımın hazırlıkları sırasında hem kendisini ziyaret ediyordum, hem de bana bilgiler ve uyarılar yapıyordu. 1986 yılında Ağa Han ödülünü kazandığımız duyduğumuz zaman çok sevindik. Özellikle Engin Yenal'ın girişimiyle Sedad Hakkı Eldem hakkında önemli bir kitap hazırlanıyordu. Bu önemli ödül için Mimar Sinan

Üniversitesi'nde bir tören düzenlendi ve Sedad Hakkı Eldem'i davet ettik. Ancak kendisi uzunca bir süreden beri okula gelmediği için giriş kapısında kendisini karşılamak için koştuk. O sırada bir anda kapıdan girmişti. Ne kadar ilginçtir ki, kapıdaki güvenlik kendisine "... Birisini mi arıyorsunuz?..." diye sorarken yetişmiştik. Hoca biraz acı, ama toleransla gülerek, "... Olabilir, üzülmeyin..." dedi. Ama yine de bu durum bizi çok üzümü ve kurumsal süreklilik adına biraz kaygılandırmıştı. Kendisini Mimarlık Fakültesi Dekanlığa davet ettik. Kendi kuşağından geriye kalan meslektaşları, arkadaşları, eski asistanları ve konuklar ile bir süre sohbet ettik. O gün dikkatimi çok çekmişti. "Sedad Bey"de bir durgunluk vardı. Nedenini hala bilmiyorum. Belki de yorgundu. Hatta Fas'ta düzenlenecek ödülü almak için gidemeyeceği için kendi adına Engin Yenal'dan bu görevi yapmasını istedi. Engin bu büyük sorumluluk karşısında, "... Hocam bu tören için siyah takım elbise diktirmem gerekiyor..." deyince ona takılarak "... Kesinlikle kruvaze olsun..." demiştik.

Değerli hocamız bize son dersini de vermişti. Yıllar boyu tükenmeyen bir parlak yolun ucundaki uluslararası başarıyı Akademi çatısı altına taşımıştı. Akademi çatısı altındaki bu uzun yarışı sürdürüp, o güne getiren ve bunu çok önemli bir ödülle noktalayan bu büyük hocamızı dostça ve büyük bir saygıyla izledik. "Sedad Bey", bu büyük ödülün belgesini aldıktan sonra, galiba uzun yıllar boyunca bıkmadan yapmaya uğraştığı mirası koruma sürecinin bütün yorgunluğunu üzerinde hissetmiş gibiydi.

Kendisini sessizce okulun kapısından uğurladık.

"Sedad Bey" 7 Eylül 1988 tarihinde aramızdan ayrıldı.

Sonsöz

Güzel Sanatlar Akademisi'nin çok değerli hocası, hocam Sedad Hakkı Eldem... Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat döneminin büyük ailesinden başlayan, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucusu Osman Hamdi Bey'de parlayarak devam eden, büyük Atatürk'ün çalışma sürecinde ürünler vererek, büyük bir zinciri tamamlayan, Güzel Sanatlar Akademisi'ni yeniden biçimlendiren bu büyük hocanın, Akademi mekânlarında ve kulaklarımızda yankılanan kibar sesini hala duyar gibiyim.

Üstelik sadece biz değil, kendisinin önünde kalem oynatmış, proje tashihi almış ve mesleğin ve mirasın sorumluluğunu duymuş olanların da aynı sesi duyduğuna inanırım: "... Çok çalışmak lazım, değil mi Efendim!..."•